

“Door bedde en werk, wordt Vlaanderen sterk”

Edmond Tieleman (1902-1951) en de Vlaamse Filologencongressen^(°)

HUGO NOTTEBOOM & BJÖRN RZOSKA

In de zomer van 1935 verscheen het eerste nummer van het tijdschrift *Wetenschap in Vlaanderen*, de voorloper van *Wetenschappelijke Tijdingen*. De nieuwe publicatie was het orgaan van de Vereniging voor Wetenschap, die sinds 1935 de organisatie van de Vlaamse Wetenschappelijke Congressen op zich nam. Eén van de beheerders was filoloog Edmond Tieleman (1902-1951), een “*stille werker, wars van alle drukdoenerij*”.¹ Jarenlang was Tieleman de organiserende en administratieve kracht achter de Vlaamse Filologencongressen én achter Jozef Goossenaerts (1882-1963), de stichter en afgevaardigd beheerder van de Vereniging voor Wetenschap.²

Katholiek en Vlaamsgezind

De aanstelling van Edmond Tieleman tot secretaris van de Vlaamse Filologencongressen in 1930 werd door Goossenaerts op eigen houtje beslist. Tieleman zelf was niet gerust in de reactie van voorzitter professor Jozef Vercoullie (1857-1937) en had het over een “*Mussoliniaansch-dictatoriale*” aanstelling omdat Goossenaerts de voorzitter nooit had ingelicht. “*Moest hij mij niet aanstellen, of stelt U hem op de hoogte van uw ukaze?*”, aldus een bezorgde Tieleman.³ Goossenaerts was verwickeld in een zakelijk conflict met Vercoullie en liet de kersverse secretaris het nieuws zelf overbrengen.⁴ Vercoullie reageerde “*zeer kregelig*” maar kon zich vinden in de aanstelling van zijn oud-student. Toch leek de bejaarde Vercoullie, reeds jarenlang voorzitter, de demarche te willen aangrijpen om ontslag te nemen. Goossenaerts

(°) Dit artikel steunt vooral op de volgende bijdrage van Hugo Notteboom: H. NOTTEBOOM, *Edmond Tieleman, stichter van het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland*, in: *Appeltjes van het Meetjesland. Jaarboek van het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland*, Maldegem, 2000, pp. 87-150.

1. A. DE VOS, Dr. Edmond Tieleman, in: *Oostvlaamse Zanten*, jg. 26, 1951, nr. 3, p. 151.

2. G.A.R. DE SMET, *Goossenaerts, Jozef*, in: R. DE SCHRUYVER (red.), *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)*, Tiel, 1998, pp. 1336-1338.

3. Archief en Museum voor het Vlaams Cultuurleven/Letterenhuis (AMVC-Letterenhuis), Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 20 januari 1930.

4. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 18 februari 1930.

liet het dreigement niet aan zijn hart komen en bombardeerde Tieleman prompt tot waarnemend voorzitter. De 70-jarige Gentse professor kwam echter op zijn stappen terug en aanvaardde toch opnieuw het voorzitterschap.⁵

De keuze van Goossenaerts was niet toevallig. Hij kende Tieleman vooral van diens rol in het Leuvense studentenleven. In 1921 ging de van Waterland-Oudeman afkomstige Tieleman geneeskunde studeren. Zijn interesses lagen blijkbaar op een ander terrein en het volgende academiejaar, 1922-1923, volgde hij Germaanse filologie. Sinds 1920 was Tieleman hoofdmans van de Studentenbond van het Meetjesland, die ressorteerde onder de Katholieke Oost-Vlaamsche Studentenbond.⁶ In 1923 werd Tieleman ook bestuurslid van de Studentengilde van Assenede, die in september van datzelfde jaar een bedevaart naar de kapel van O.-L.-Vrouw van Stoepe in Ertvelde organiseerde.⁷ Op de bijeenkomst, onder het devies “*door bede en werk, wordt Vlaanderen sterk*”, werd het woord gevoerd door de Leuvense studentenleider Tony Herbert (1902-1959) en werden gedichten voorgedragen door Raf Van Hulse (1903-1977), Vlaamsgezind student aan de normaalschool van Sint-Niklaas en een goede vriend van Tieleman.⁸ Van Hulse en Tieleman waren beiden lid van de Katholieke Vlaamsche Studiekring De Viking, waar ze samen met studenten als Berten De Mulder en Firmin Van de Poele, openluchtspelen opvoerden in Watervliet en omstreken.⁹ In dit milieu ontmoette Tieleman ook zijn grote liefde Germaine Dessomville, een meisje uit Watervliet die hij reeds kende van in zijn collegejaren.

Ook Tony Herbert was geen onbekende voor Tieleman, beiden kenden elkaar vanaf 1921 door nauwe contacten in het Leuvense studentenmilieu. Bij studentenoptochten viel Tieleman vaak op, meestal liep hij in de eerste rijen achter de fanfare – soms met een zware wandelstok in de hand – Vlaamse liederen zingend.¹⁰ Na enkele weken in Leuven werd Tieleman bestuurslid van het Vlaams-

5. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Persyn, 20 januari 1930; Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 18 februari 1930.

6. Deze studentenbond werd overkoepeld door het Algemeen Katholiek Vlaams Studentenverbond (AKVS), waarvan de leiding zich vooral in Leuven bevond. Het AKVS stelde zich Vlaamsgezind en katholiek op en kwam geregeld in conflict met de inrichtende macht van de universiteit. Ook spanningen met gewestelijke bonden waren nooit van de lucht. Zie L. VOS, *Bloei en ondergang van het AKVS*, 2 dln., Leuven, 1982, pp. 73, 269, 327 en 380.

7. Privé-archief E. Tieleman (Wemmel) (verder PAT): Diverse stukken met betrekking tot de studentenactiviteiten van Edmond Tieleman.

8. PAT: Uitnodiging voor de Studentenbedevaart-vergadering van 11 september 1923; D. LUYTEN, *Herbert, Tony*, in: *NEVB [...]*, pp. 1427-1429; P.J. VERSTRAETE, *Hulse, Raf van*, in: *NEVB [...]*, p. 1481.

9. E. VANDEGENACHT, Albert De Mulder, toneelman uit Watervliet, in: *De Eecloonaar*, jg. 1971.

10. G. HAES, In memoriam: Dr. Edmond Tieleman, in: *Eikels worden Bomen*, jg. 5, november 1951, p. 4.

nationalistische Katholiek Vlaamsch Hoogstudentenverbond.¹¹ In 1923 sprak Tieleman op de landdag van het Algemeen Katholiek Vlaamsch Studentenverbond (AKVS) in Gent “over ‘t Nationalisme” in de afdeling van de normalisten. Hij had het over de markante positie van de normaalschoolstudenten in de Katholiek-Vlaamse studentenbeweging. Volgens hem stonden ze “dichter bij ‘t werkelijke leven, ze zijn meer onmiddellijk geweest op ‘t vraagstuk der broodwinning, dikwijls uitsluitend op deze materiele aangelegenheid geweest van huis uit”. Dit bracht met zich mee dat “de normalisten later en trager het ideaal van de Katholieke Vlaamsche Studentenbeweging voor hun geest en hart geboren worden”, aldus Tieleman.¹² Hij wilde Goossenaerts graag over het thema laten spreken, maar deze werd te zeer door andere beslommingen beziggehouden om op het verzoek te kunnen ingaan.¹³ De radicale Vlaamsgezindheid van de jonge Tieleman uitte zich ook in zijn deelname aan betogingen voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit. Zo was Tieleman één van de participanten aan een tegenbetoging toen de Franstalige liberale bourgeoisie op 19 november 1922 betoogde tegen “de totale, gedeeltelijke of trapsgewijze vervlaamsching onzer Fransche hoogeschool”.¹⁴ De betogers werden uitgejouwd door Vlaamsgezinden, die de hele namiddag een kat-en-muisspelletje speelden met de ordehandhavers. Zowat vijftig mensen werden opgepakt en enkele tientallen processen-verbaal werden opgemaakt.¹⁵ Op 20 januari 1923 moest Tieleman zich verantwoorden voor een politierechtbank: hij werd veroordeeld tot het betalen van een geldboete.¹⁶

11. Over de diverse studentenverenigingen in Leuven, zie: L. Vos, *Bloei en ondergang [...]*; L. Vos, *Ideologie en idealisme. De Vlaamse studentenbeweging te Leuven in de periode tussen de twee wereldoorlogen*, in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, jg. 6, 1975, nr. 3-4, pp. 263-328.

12. PAT: Verslag van de Normalistenafdeling, notities van E. Tieleman over de AKVS-landdag in 1923 in Gent. Voor een verslag, zie: *De Blauwvoet*, jg. 4, 1923, nr. 1, pp. 6-27.

13. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 1 juni 1923. Met veel moeite slaagde Tieleman erin drie sprekers te engageren voor zijn afdeling. E.H. Valckaert uit Mechelen sprak over de *Rol van de normaalscholen in de Studentenbeweging*, onderwijzer Bauweraerts uit Ukkel handelde over *De rol van de Normalisten in de Vlaamsche Beweging* en een niet nader genoemde spreker had het over *Hoe de radicale Katholieke Vlaamsche gedachte blijven volgen?*

14. *Gazette van Gent* en *Le Bien Public*, 16 november 1922.

15. Ook heel wat andere kranten brachten het nieuws van de onregelmatigheden bij de betoging van 19 november 1922. Zie bv. *Vooruit*, 19 november 1922; *Le Bien Public*, 21 november 1922; *Gazette van Gent*, 20-21 november 1922; *Het Volk*, 21 november 1922.

16. PAT: Proces-verbaal van 20 januari 1923.

IN MEMORIAM
DR. EDMOND TIELEMAN

Op 5 October 1951 overleed op slechts 49-jarigen ouderdom te Maaskerke bij Gent Dr. Edmond Tieleman. Vrij talrijk waren de tijdschriften die hem een in memoriam wijdden. Meest alle oederhijnden zij zijn filologische activiteiten of vertellen van jeugd en studententijd, alle beklemtoonden de rechtgeaardheid en de instille goedheid van deze schone mens. Het bestuur en de leden van het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland sluiten zich eensgezint aan bij al die vrome woorden die over hem zijn gesproken. In hun naam willen we de diep-betreunde vooral als heemkundige deze posthuume hulde brengen.

Dr Edmond Tieleman is geboren te Waterland-Oudeman die Heine Oost-Vlaamse poldersgemeente gelegen aan de rand

Eerste bladzijde van het *In memoriam Dr. Edmond Tieleman* door Prudent Ryckaert in *Appeltjes van het Meetjesland. Jaarboek van het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland. Jaarboek 1951*, Maldegem, 1952, pp. 5-7. (ADV N, VW140.3)

Secretaris van de Vlaamse Filologencongressen: “paardewerk”

In september 1924 liet Tieleman Leuven achter zich en trok naar Gent om er zijn doctoraat Germaanse filologie, het huidige licentiaat, te behalen. Vermoedelijk speelde het gegeven dat er in Gent vanaf het academiejaar 1924 enkele cursussen in het Nederlands werden gedoceerd, hierin een beslissende rol. Vlaamsgezinde katholieke studentenorganisaties riepen op tot een boycot van dit systeem van gedeeltelijke vernederlandsing of de zogenaamde Nolf-barak, genoemd naar de toenmalige minister van Kunsten en Wetenschappen, Pierre Nolf (1873-1953). Voor hen ging het systeem niet ver genoeg, ook Tieleman volgde het ‘Franse’ regime waarbij een derde van de vakken in het Nederlands werden gedoceerd. In 1924 waren slechts 56 studenten voor het gedeeltelijk Nederlandstalige systeem ingeschreven. Tieleman behaalde zijn doctoraat in juli 1926 en verdedigde een verhandeling over *De vrome literatuur (ascetisch-mystisch) in de Zuidelijke Nederlanden in de XVIIe eeuw*. Het resultaat was mooi – grote onderscheiding – maar eiste zijn tol. De kersverse doctor was “oververmoeid en [kende een] verzwakking van [de] zenuwen”.¹⁷ Enkele maanden later was hij terug de oude en keek uit naar een job in het onderwijs. Tieleman hoopte dat Goossenaerts voor hem iets kon regelen, zelfs als hij “geen plaats aan een Staatsatheneum vooralsnog kan verkrijgen, weet U me soms van iets, al ware ‘t maar een voorloopige betrekking”.¹⁸ Twee jaar lang leefde Tieleman van verschillende tijdelijke opdrachten in Vlaamse en Waalse athenea. In november 1929 werd hij aangesteld als waarnemend leraar aan het atheneum van Ath. Die grotere zekerheid aan inkomsten liet Tieleman toe te trouwen. In de zomer van 1930 trad hij in het huwelijk met Germaine. Intussen was de 28-jarige leraar ook, op vraag van Goossenaerts, secretaris geworden van de Vlaamse Filologencongressen. Het was vooral de verdienste van Goossenaerts dat de Vlaamse congressen waren uitgegroeid tot een stevige organisatie. In 1910 had het eerste Vlaams Taal- en Geschiedkundig Congres plaats, helemaal in de sfeer van het laat 19de-eeuwse taalflamingantisme. De organisatoren wilden vooral aantonen dat ook in het Nederlands ernstige wetenschap kon worden bedreven. Enkele jaren later werden er vergaderingen georganiseerd rond diverse thema’s en tijdens het interbellum groeide het gebeuren uit tot de Vlaamsche Wetenschappelijke Congressen, met onderafdelingen voor filologie, geneeskunde enz. Tieleman was reeds als student een trouw deelnemer aan de Vlaamse Filologencongressen, soms nam hij ook deel aan de Nederlandse tegenhanger. In april 1922

17. Archief Universiteit Gent (verder AUG), 4A4/10: Inschrijvingsregister voor de examens, juli 1925; AUG, 4A4/16: Notulen examencommissie Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, juli 1926; PAT: Verdediging van de dissertatie; AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 17 januari 1927.

18. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 12 september 1927.

reisde hij naar Leiden en in 1925 vertegenwoordigde hij de Vlaamse organisatie op het Nederlandse Filologencongres in Groningen waar hij Vercoullie verving.¹⁹

Tielemans eerste congres als secretaris van de afdeling filologie, was dat van Antwerpen van 25 tot 27 april 1930. Enkele dagen voor het congres vond de statutaire vergadering plaats, die volgens Tieleman “*niet erg druk [werd] bijgevoond*”. De nieuwe secretaris wilde van bij het begin een nieuwe wind door de organisatie laten waaien, wat blijkt uit de notulen van de vergadering: de voorbereidingen voor het congres moeten vroeger beginnen, de vereniging moet omgevormd worden tot een vereniging zonder winstbejag (vzw), de handelingen moeten de volledige tekst van de lezingen bevatten, op het volgende congres moet de spellingkwestie worden behandeld enz.²⁰ Als voorzitter van de congressen werd, op aanraden van Vercoullie, de Vlaamsgezinde socialistische politicus Camille Huysmans (1871-1968) benaderd.²¹ Tieleman overtuigde Huysmans door hem te verzekeren “*al het regelingswerk op mij te nemen, ik ben er trouwens reeds volop mee bezig*”. Bovendien wees de secretaris erop dat “*dit hoegenaamd niet uw tijd roven zou. Wat U zou te doen hebben is enkel een algemeene vergadering voorzitten (indien U niet kunt aanwezig zijn, zou U U altijd kunnen laten vervangen)*.”²² Huysmans stemde in met het voorstel. Niet enkel de algemene voorzitter, maar ook de sprekers en de voorzitters van elke sectie moesten door de secretaris worden aangeschreven. Tieleman toonde zich sterk in dit administratief-organiserend werk. Vanuit Ath vertrokken tientallen brieven om bijna tachtig mensen te engageren. Eventjes speelde de secretaris nog met de idee om een Gezelle-afdeling – de West-Vlaamse dichter werd geboren in 1830 wat in 1930 werd herdacht – op te richten, maar het bleef bij plannen want “*t is toch paardewerk, of beter, t is niet praktisch zoo op t laatste nippertje*”.²³ De zwakke gezondheid van de secretaris had te lijden onder het zware werk, nochtans kreeg de vermoeide Tieleman meer dan een voldoende voor zijn ‘eerste’ congres.²⁴ Kwaliteit primeerde voor hem en hij waakte erover “*de lezingen op hoog peil te houden en zo nodig min goede lezingen te weren*”.²⁵ Bovendien was Tieleman al bezig met een eventuele nieuwe formule

19. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Vercoullie, 31 maart 1925.

20. *Huishoudelijke vergadering van de vereniging ‘De Vlaamse Filologencongressen*, in: *Handelingen van het tiende Vlaams Filologencongres. Antwerpen, 25-27 april 1930*, Antwerpen, s.d., pp. 14-15.

21. Voor een politieke biografie van Huysmans, zie: J. HUNIN, *Het enfant terrible. Camille Huysmans 1871-1968*, Amsterdam-Leuven, 1999.

22. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan C. Huysmans, s.d. [voor 9 april 1930].

23. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brieven van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 8 en 9 maart 1930; Brief van E. Tieleman aan J. Grauls, 19 maart 1930.

24. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 19 mei 1930.

25. *Huishoudelijke vergadering van de vereniging [...]*, p. 15.

voor de volgende bijeenkomst, hij wilde de dingen levendiger maken door de lezingen rond één centraal en liefst actueel thema te houden. Zo restte er meer tijd voor discussie en *“dat zou toch interessanter zijn dan het eenvoudig afdreunen van enige disparate lezingen, die evengoed in ‘n tijdschrift konden gepubliceerd worden”*.²⁶

Het lijden van de jonge Edmond

Reeds vroeg startte Tieleman met de voorbereiding van het elfde Filologencongres in Gent, dat plaatsvond in april 1932. Een jaar eerder reisde hij naar het congres in Amsterdam, waar *“het Vlaamsche schip echter schaars was bemand met slechts twee matrozen: prof. Blancquaert en Uw dienaar”*. Door de afwezigheid van Vercoullie bracht de secretaris een toast uit vanwege de Vlaamse filologen waarin hij zich verontschuldigde voor de zeer geringe opkomst en de organisatoren loofde voor de puike organisatie. Tegelijkertijd keek hij uit naar mogelijke sprekers voor de bijeenkomst in Gent.²⁷

Intussen was Tieleman ook bezig met de omvorming van de filologenvereniging tot een vzw. Op 16 mei 1931 vergaderde hij met de voorzitters van de verschillende afdelingen in café Jan Borluut op de Gentse Korenmarkt, tevens het lokaal van de Vlaamse Club.²⁸ De vergadering liep uit op een mislukking, er was nauwelijks belangstelling voor de problematiek en alles werd uitgesteld tot op het Gentse congres. Nauwelijks één week later werd Tieleman voor de eerste keer vader van een dochter. Germaine kreeg na de zware bevalling rust voorgeschreven. De jonge vader woekerde met zijn tijd en krachten. Hij kon het congres moeilijk loslaten. Gezondheidsproblemen staken al snel opnieuw de kop op. Eind 1931 was de secretaris *“aan ‘t wroeten”* en liet hij Goossenaerts weten met zijn *“tijd [te] woekeren, zooveel te meer dat ik op mijn tellen moet letten, ‘s avonds na het avondmaal mag ik niet meer werken. Maar, alles schiet toch op.”* Goossenaerts wilde nog meer afdelingen op het nieuwe congres, maar de secretaris hield de boot af: *“straks hebben we zoveel congressen als congressisten”*.²⁹ Toch werden op het congres in Gent twee nieuwe afdelingen opgericht, Tieleman kreeg zware kritiek omdat klassieke filologie en archeologie in één afdeling terechtkwamen: *“Ik heb nogal wat moeten*

26. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan E.H. Bittremieux, s.d.

27. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 19 april 1931.

28. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Uitnodiging voor de constituante-vergadering van 16 mei 1931. Een afzonderlijke uitnodiging vertrok op 5 mei 1931 naar professor Mansion in Luik.

29. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 17 december 1931.

horen, de heren classici zijn nogal kittelorig en staan er op dat hun Klassieken erkend worden."³⁰ Tieleman werd het allemaal wat moe, zeker wanneer men sprekers wilde engageren die, volgens de secretaris, niet voldeden aan het wetenschappelijk niveau van het congres. Zo ijverde Tieleman voor de behandeling van het thema taalgrens in de afdeling geschiedenis. Er werd gespeeld met de idee om Flor Grammens (1899-1985), Vlaamsgezind onderwijzer in Ronse en 'taalgrens-agitator', als spreker uit te nodigen, wat onmiddellijk op verzet stuitte bij Tieleman: *'Niet wetenschappelijk genoeg'*, luidde het verdict.³¹ Na lang zoeken werd uiteindelijk Vercoullie voorzitter van de taalgrensvergadering. En wat twee jaar eerder wegens 'te laat' werd afgeblazen, lukte in Gent wel... een afdeling over Gezelle.

Net zoals Tieleman zich verzette tegen Grammens als spreker, vooral vanuit een wetenschappelijke bekommernis, was hij ook niet gelukkig met de plannen om een uitbreiding van het lidmaatschap van de Vlaamse Filologencongressen voor niet-academici toe te staan. Tieleman ging akkoord met het lidmaatschap van normaalschoolleraars, inspecteurs lager onderwijs en *"uitzonderlijk zouden ook wel een paar verdienstelijke onderwijzers kunnen aanvaard worden, maar niet met slaande trom"*.³² De vereniging moest select en wetenschappelijk blijven in de ogen van de secretaris. Die slaagde er wel in om van het congres in Gent een succes te maken, maar kreeg opnieuw te maken met gezondheidsproblemen. In de maanden na het congres raakte Tieleman niet verlost van zijn vermoeidheid en begin 1933 kampte hij zelfs met een depressie: *"Ik ben de laatste weken niet goed, ben zeer moe, heb hoofdpijn, ben dikwijls down [...], gelukkig is het straks verlof."*³³

Germaine was intussen voor de tweede keer zwanger en bracht in mei 1933 een zoon ter wereld. De secretaris vierde de teugels en had meer aandacht voor zijn gezin.³⁴ Daarnaast was hij volop bezig aan een tweede doctoraalscriptie over Guido Gezelle, één van zijn obsessies. Het project werd begeleid door de voormalige katholieke minister van Binnenlandse Zaken, Albert Carnoy (1878-1961), die begin 1934 moest vaststellen dat zijn 'student' opnieuw last had van zenuwvermoeidheid. Even dacht Tieleman er zelfs aan om ontslag te nemen als secretaris.³⁵

30. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan H. Draye, 18 januari 1947.

31. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 21 december 1931; L. WILS, *Grammens, Flor*, in: *NEVB [...]*, pp. 1348-1350.

32. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 23 januari 1932.

33. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 2 januari 1933.

34. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan Van Hauwaert, 12 juni 1933; Brief van E. Tieleman aan C. Cnops, s.d. [vermoedelijk zelfde periode].

35. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan A. Carnoy, s.d. [vermoedelijk begin 1934].

Toch bleef hij actief en stond in voor de praktische organisatie van de congressen van Leuven (1934), Gent (1936) en opnieuw Leuven (1938). Goossenaerts was dan ook meer dan tevreden over de inspanningen van zijn secretaris. In 1935 maakte hij een balans op en had het over een “*verbetering: thans bereikt die [de congressen] een hoogtepunt met tien verschillende congressen, 200 sprekers, 40 afdelingen en bij de 5000 ingeschreven leden [...]*”.³⁶

Bovendien verscheen in de zomer van datzelfde jaar het eerste nummer van *Wetenschap in Vlaanderen*, het orgaan van de intussen opgerichte Vereeniging voor Wetenschap.³⁷ De zetel van de vereniging bevond zich in de Gentse Sint-Pietersnieuwstraat, ten Huize Mac Leod. De zetel, het tijdschrift en de nieuwe organisatie-structuur betekenden de institutionalisering van de Vlaamse Wetenschappelijke Congressen. De enorme explosie in de tweede helft van de jaren 1930 van vergaderingen, sprekers, afdelingen enz. maakten “*een formeel Statuut en een welomlijnd Huishoudelijk reglement*” noodzakelijk. De vereniging stelde zich tot doel “*het bevorderen en bekendmaken van de wetenschap die door Vlamingen in de eerste plaats, en ook door andere taalgenoten, als vrucht van persoonlijk werk verkregen is*”. Via lezingen, congressen en publicaties moest die wetenschap in binnen- en buitenland bekend gemaakt worden. Bovendien stelde de vereniging zich expliciet de oprichting van Nederlandstalige academies tot doel.³⁸

Voor Tieleman was 1935 in zijn functie van secretaris een succesjaar. Op het privé-terrein werd de zomer van 1935 eveneens gekenmerkt door geluk: eindelijk kreeg Tieleman een plaats op een school in Vlaanderen. In oktober stond hij voor de klas in het atheneum van Antwerpen en verhuisde de familie Tieleman naar Ekeren. Het gezin woonde echter nog maar pas in het Antwerpse of de moeder van Tieleman overleed; een jaar later, in oktober 1936, overleed zijn zoontje Jan. Edmond kwam dit verlies nooit te boven, hij voelde zich niet enkel ziek maar ook “*mat en vermoeid, lusteloos*”. Toch bleef hij secretaris en organiseerde nauwgezet de tweejaarlijkse filologencongressen. Een beetje met de moed der wanhoop: “*De oude veerkracht heb ik nog niet teruggevonden.*” Ook het lesgeven viel hem steeds zwaarder.³⁹

De tweejaarlijkse congressen zouden in 1940 plaatshebben in Antwerpen, tijdens de paasweek. Tieleman begon erg vroeg aan de voorbereiding van het congres en wilde zoveel mogelijk afdelingen rond hetzelfde thema laten werken: “*Voor alle*

36. J. GOOSSENAERTS, Ter Inleiding, in: *Wetenschap in Vlaanderen*, jg. 1, 1935, nr. 1, p. 1.

37. Tieleman bleef ook ijveren voor de omvorming van de Vlaamse Filologenvereniging tot een vzw. In april 1936 verschenen de statuten van de vereniging zonder winstbejag De Vlaamse Filologencongressen in het *Belgisch Staatsblad*.

38. R. BLONDEAU, Wetenschapsbeoefening in Vlaanderen, in: *Ons Erfdeel*, jg. 24, 1981, nr. 4, pp. 516-517.

39. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brieven van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 27 december 1937, 8 maart 1938 en 21 november 1938.

wetenschapsvakken waar het mogelijk is, moet het centrale onderwerp (betzif voor alle, betzif voor enkele referaten) de tijd van Rubens dienen te zijn (1940 is het Rubensjaar!).”⁴⁰ In september 1939 staakte de Vereniging voor Wetenschap haar werkzaamheden, onder druk van de oorlogsomstandigheden. Enkele weken later werd om onduidelijke redenen beslist het congres niet langer in Antwerpen, maar in Gent te organiseren. Goossenaerts verantwoordde die optie “om in de statige rij van onze wetenschappelijke bijeenkomsten op zijn minst geen kortsluiting te moeten boeken, indien ze niet bepaald onafwendbaar is”.⁴¹ Algemeen voorzitter werd kersvers Nobelprijswinnaar geneeskunde Corneel Heymans (1892-1968). Er waren elf afdelingen opgericht waarin telkens een vijftal sprekers aan bod kwamen. De pers reageerde positief, zo had *Vooruit* het over de “grote belangstelling en de degelijke arbeid” als “kenmerken van deze hoogstaande Vlaamsche Kulturele activiteit”.⁴²

“Pis-aller”-voorzitter van de Werkgemeenschap voor Heemkunde

In de tweede helft van de jaren 1930 brak de heemkunde – overgewaaid vanuit Duitsland waar de term *heimatkunde* werd gehanteerd – op diverse niveaus in Vlaanderen door. Ook in het onderwijs besteedde men steeds meer aandacht aan de natuur en de kennis van het ‘eigen heem’.⁴³ Tieleman, blijkbaar fysiek en mentaal hersteld, ging zich vanaf 1938 steeds intenser met heemkunde bezighouden. Zo werd hij voorzitter van de heemkundige kring Polder en Kempen en ontwierp zelfs wandelingen voor de Vlaamsche Toeristenbond (VTB) van Jozef Van Overstraeten (1896-1986), de Vlaamsgezinde leraar die de toeristenorganisatie leidde. Tieleman werd “consulent voor heemkunde” van de VTB vanaf december 1938.⁴⁴ Op 6 mei 1939 was hij één van de stichters van de Werkgemeenschap voor Heemkunde, de voorloper van het latere Verbond voor Heemkunde. Bij de stichting waren diverse mensen uit het onderwijs betrokken, zoals de Vlaamsgezinde

40. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 1 augustus 1939.

41. Vereniging voor Wetenschap. Congressen in 1940, te Gent, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 5, 1940, nr. 3, kol. 97-98.

42. *Vooruit*, 30 maart 1940. Ook *Het Laatste Nieuws*, *De Gentenaar*, *De Standaard* en heel wat andere kranten berichtten uitgebreid over dit congres.

43. P. NISSEN, Heemkunde tussen ideologie en wetenschap, in: *Brabants Heem*, jg. 49, 1997, nr. 1, pp. 1-8.

44. E. TIELEMAN, Door Polder en Kempen. Het Jacob-Jordaenspad, in: *Toerisme*, jg. 17, 1938, nr. 17, pp. 492-494; V. MAUQUOI, De V.T.B. opent het Jacob-Jordaenspad, in: *Toerisme*, jg. 17, 1938, nr. 17, pp. 494-496; Onze Raad van Vertegenwoordigers en onze Consulente, in: *Toerisme*, jg. 17, 1938, nr. 24, p. 692.

socialist Leo Michiels (1911-1997), leraar aan het Antwerps atheneum en Leo De Wachter (°1901), onderwijzer in Antwerpen. Voorts was ook de katholieke journalist K.C. Peeters (1903-1975) één van de initiatiefnemers.⁴⁵ De nieuwe vereniging kreeg de steun van een aantal grote Vlaamsgezinde organisaties, zoals de VTB, het Davidsfonds, de Hogeschooluitbreiding voor Vlaanderen, de Vereniging voor Wetenschap enz. Tieleman werd voorzitter, meer als een consensusfiguur tussen de rivaliserende VTB – Van Overstraeten – en de Vereniging voor Wetenschap of Goossenaerts. Enkele jaren later ruzieden beide protagonisten over de positionering van de Werkgemeenschap tijdens de oorlogsjaren. In het voorjaar van 1941 vernam K.C. Peeters dat de Nederlandse Cultuurraad, die in opdracht van de Duitse bezetter het Vlaamse cultuurlandschap organiseerde en beheerde, *“een plan overweegt tot het ordenen van de werking der bestaande heemkundige, de zg. Folkloristische en geschiedkundige kringen”*.⁴⁶ Daarbij wilde de Cultuurraad de Werkgemeenschap onder haar controle krijgen, iets waar sommige betrokkenen niet zoveel voor voelden. Goossenaerts vertrouwde de Cultuurraad *“van Vlaamsch standpunt gezien”* niet en wilde graag zijn eigen Vereniging voor Wetenschap als centrale voor de wetenschappelijke activiteit in Vlaanderen uitbouwen. Van Overstraeten was wél gewonnen voor de idee de Werkgemeenschap onder te brengen bij de Cultuurraad. Secretaris K.C. Peeters herinnerde zich in 1943 de afloop van de vergadering nog levendig: *“Met eenige vrienden [de eigenlijke stichters, waaronder Tieleman] was ik afgesproken dat de Werkgemeenschap voor Heemkunde de leiding van den Cultuurraad niet zou aanvaarden omdat deze te beschouwen was als een politiek organisme. Zulks werd ons trouwens duidelijker door de discussie tussen u [Goossenaerts] en V.O. [Van Overstraeten]. Toen stond het voor ons vast dat de Werkgemeenschap voor Heemkunde, zooals ze door ons was opgevat, moest worden opgedoekt. Dat is dan ook gebeurd...”*⁴⁷

Vermoedelijk lagen de zaken iets complexer dan Peeters ze hier voorstelde. Goossenaerts beweerde dat hij vooral DeVlag-leider Jef Van de Wiele, secretaris van de Nederlandse Cultuurraad, wantrouwde. Deze pleitte openlijk voor een integratie van Vlaanderen in een Groot-Germaans Rijk. Het Vlaams Nationaal Verbond (VNV) bestempelde dit als een verduitsingspolitiek die de veronderstelde ‘Nederlandse’ eenheid bedreigde. Zo waarschuwde VNV’er Hendrik Elias bijvoorbeeld op de Cultuurdagen in Gent in de zomer van 1941 voor de *“schaduwten”*

45. E. TIELEMAN, Pleidooi voor Heemkunde, in: *Wetenschap in Vlaanderen*, jg. 4, 1939, nr. 5, kol. 130-133; P. PEETERS, Uit de archieven van K.C. Peeters. De Werkgemeenschap voor Heemkunde, in: *Volkskunde*, jg. 101, 2000, nr. 4, pp. 383-407.

46. P. PEETERS, Uit de archieven [...], p. 394. Het citaat werd geplukt uit het rondschriften van K.C. Peeters om het standpunt van de mandaatgevers van de Werkgemeenschap i.v.m. de activiteiten onder de bezetting te kennen.

47. Privé-archief K.C. Peeters (‘s Gravenwezel): Brief van K.C. Peeters aan J. Goossenaerts, 22 november 1943. Geciteerd bij P. PEETERS, Uit de archieven [...], pp. 396-397.

die de vijanden “van een waarachtige arbeidsgemeenschap pogen op de geest van ons volk te werpen. En die schaduwen zijn: diegenen die ons willen beletten onze eenheid als Nederlanders te behouden en te ontwikkelen; diegenen die onnatuurlijke oplossingen zoeken in een onmogelijk Belgisch nationalisme; diegenen, die de Germaanse rijks-gedachte zouden willen uitbouwen tot een opslorping der Nederlanden in een kunstmatig Duitse Rijk.”⁴⁸ Vermoedelijk werd de tegenstand tegen een overkoepeling door de Cultuurraad, waarvan de meeste leden DeVlag-gezinden of -sympathisanten waren, ingegeven door de vrees de Werkgemeenschap zo in Groot-Germaans vaarwater te brengen. Naast Goossenaerts en Tieleman stonden ook de meeste andere stichters van de Werkgemeenschap op deze lijn. De vergadering besliste dan ook om de Werkgemeenschap op te heffen en “dat V.T.B. in eigen naam de werking op gebied van heemkunde zou overnemen of juister dat V.T.B. de twee andere groote organismen: Davidsfonds en Hogeschooluitbreiding voor Vlaanderen voorstellen binnen bepaalde tijd zou indienen”.⁴⁹ Tieleman was maar al te tevreden dat hij de Werkgemeenschap kon opheffen, hij beschouwde zichzelf maar als “een pis-aller voorzitter, daarom wensch ik nu daarin niet verder initiatief te nemen [...]”.⁵⁰ Bovendien speelde nog een andere factor in de opstelling van Tieleman: nog voor de bezetting was hij lid van het VNV. Hij bleef lid ook nadat de beweging nationaal-socialistisch geworden was.⁵¹

Van Overstraeten stichtte enkele maanden later, in september 1941, de Studiekringen voor Heemkunde als nieuwe onderafdeling. Tieleman werkte mee aan het tijdschrift *Mededeelingen over Heemkunde* dat door de Studiekringen werd gepubliceerd. Begin 1942 sloot het Verbond zelfs aan bij de Vereniging voor Wetenschap en werden de plooiën tussen Van Overstraeten en Goossenaerts gladgestreken: “Onze beide vereenigingen zijn immers overtuigd dat samenwerking volstrekt geboden is en voor de heemkunde evenals voor de Vlaamsche wetenschap bijzonder vruchtbaar kan zijn”, aldus Van Overstraeten.⁵²

48. B. DE WEVER, *Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV 1933-1945*, Tiel-Gent, 1994, pp. 448-458; F. SEBERECHTS, *Geschiedenis van de DeVlag. Van cultuur-beweging tot politieke partij 1935-1945*, Gent, 1991, pp. 23-27.

49. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 5 december 1943.

50. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 14 april 1942.

51. Dit werd ons medegedeeld door mevr. Jo Verhelst-Tieleman, dochter van Edmond. Later zou Tieleman ontslag nemen als VNV-lid.

52. J. VAN OVERSTRAETEN, Ons Verbond voor Heemkunde, in: *Toerisme*, jg. 21, 1942, nr. 1, p. 81.

Het congres van 1942: “een arm beestje”

In de zomer van 1943 kreeg *Wetenschap in Vlaanderen* de toelating van de bezetter om te blijven verschijnen, op voorwaarde dat er niet aan “*politiek*” werd gedaan.⁵³ Op het einde van hetzelfde jaar moest Goossenaerts onderhandelingen voeren met de leiding van de Cultuurraad over de toekomst van zijn organisatie. Nooit bracht hij zijn secretaris op de hoogte van de gesprekken. Wel vroeg Goossenaerts hem om advies inzake samenwerking met Duitsgezinde organisaties. Tieleman was lid van de Vereniging van Kempische Schrijvers die besliste tot aansluiting bij Volk en Kunst, een vereniging die was ontstaan in augustus 1940 en poogde de cultuurverspreiding in Vlaanderen te coördineren. Volk en Kunst, die reeds snel van de Vlaamse Cultuurraad een monopolie kreeg, was een onderdeel van Volk en Cultuur, een culturele koepelorganisatie.⁵⁴ Zelf bleek Tieleman niet overtuigd van het nut van een aansluiting, hij vreesde vooral het Groot-Germaanse denken in deze kringen. Hetzelfde bezwaar opperde hij tegenover de leden van de Cultuurraad.⁵⁵ Wanneer Goossenaerts in april 1941 met de Vereniging voor Wetenschap toch zijn kandidatuur stelde voor de Cultuurraad en aansloot bij Volk en Cultuur, vond een geïrriteerde Tieleman het “*in elk geval [...] toch eene voorwaarde dat wij ons zelf kunnen blijven. Dat wij één rechte lijn volgend die we ook te voren volgden lijkt me gebiedend, al passen we met de actuele daden ook aan bij de gegeven omstandigheden en trekken we eruit de grootst mogelijke voordeelen voor ons volk.*”⁵⁶ Later werd Volk en Kunst vooral gecontroleerd door de interprovinciale en provinciale Kultuurdiensten waarin het VNV het voor het zeggen had. Maar ook de poging van het VNV om via deze provinciale diensten het Vlaamse cultuurleven te controleren, mislukte.⁵⁷

In november 1941 lanceerde Goossenaerts de idee om in 1942, ondanks de bezettingsomstandigheden, toch te congresseren. Zijn secretaris voelde er weinig voor en wees vooral op “*bezwaren van practischen aard: de moeilijkheden van eten en logeeren en van reizen, die trouwens nog maar zullen toenemen, naar te verwachten is*”.

53. Bibliotheek Universiteit Gent (verder BUG), afdeling Kostbare Werken en Handschriften, Hs. 3338: Brief van J. Goossenaerts aan Debaive, 23 augustus 1943.

54. Over Volk en Kunst en Volk en Cultuur, zie: M. BEYEN, *Volk en Kunst*, in: *NEVB [...]*, pp. 3529-3530; H. VAN DE VIJVER, *Het cultureel leven tijdens de bezetting*, Kapellen, 1990, pp. 16-20; D. DE GEEST, E. VANFRAUSSEN, M. BEYEN & I. MESTDAGH, *Collaboratie of cultuur? Een Vlaams tijdschrift in bezettingstijd (1941-1944)*, Amsterdam, 1997.

55. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 23 januari 1941.

56. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 14 april 1941.

57. B. DE WEVER, *Greep naar de macht [...]*, p. 458; F. SEBERECHTS, *Geschiedenis van de DeVlag [...]*, pp. 91-92.

Goossenaerts wilde maar één dag vergaderen, Tieleman bedankte “feestelijk” om het “op de oude manier te doen [...], eenvoudig geen denken aan: noch tijd, noch fysieke kracht (gezondheid) daarvoor. Ik moet om zoo te zeggen alle werk buiten de school stilleggen. [...] Mijn advies luidt dus ontkennend.”⁵⁸ Tieleman had bovendien andere zorgen aan het hoofd: niet alleen was hij opnieuw vader geworden, maar sukkelde hij alweer met zijn zwakke gezondheid. Goossenaerts dreef zijn wil door en op 17 mei was er een beperkt 16de Filologencongres in Gent. Tieleman vond naderhand dat de voorzitter het gebeuren veel te groots had opgevat. Goossenaerts wilde kost wat kost een grote algemene vergadering. Tieleman analyseerde scherp: “Ik blijf bij mijn mening dat we deze maal het zonder algemeene vergadering hadden moeten doen: demonstratie naar buiten uit is er toch zeer weinig aangezien het een besloten vergadering wordt. Mijns inziens zou met degelijk sectie-werk betere demonstratie geweest zijn dan met spectaculair façade-werk [sic].” Goossenaerts zag het helemaal anders en wilde “een passende continuïteit”. Hij hoopte dat het congres “te midden van een wereld vol geweld, toch een rustpunt in de warreling van veel donkerte [...]” zou zijn. Goossenaerts geloofde overigens in een accommodatie met het bezettingsregime: “Trachten te doen of de omstandigheden gewoon normaal waren, lijkt overigens meer dan eens een veilig richtsnoer in tijden van doolhoven als deze. Dan kijkt men niet links en rechts en gaat men door.”⁵⁹ Met de toestemming van de Duitse bezetter werd er vergaderd in Gent.⁶⁰ Goossenaerts had het over een “gaafen deugdelijk gezond” congres, hoewel de stemming “niet uitbundig, maar prettig” was. Tieleman leek veel minder enthousiast – “zoo een arm beestje” – en besliste om geen handelingen te publiceren.⁶¹ Eind 1942 werd Tieleman benoemd aan het athe-neum van Gent, in opvolging van Goossenaerts. Het gezin verhuisde naar het nabijgelegen Sint-Amandsberg.⁶²

58. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 20 november 1941.

59. Vereeniging voor Wetenschap. Congressen in 1942, te Gent. Een woord vooraf, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 7, 1942, nr. 5, kol. 97-98; *Volk en Staat*, 3-4 mei, 16 mei en 19 mei 1942; *De Gentenaar*, 5 mei 1942; *Het Laatste Nieuws*, 3 mei 1942.

60. Blijkbaar werden ook Duitse militairen uitgenodigd. Volgens naoorlogse getuigenissen zou er heibel zijn ontstaan toen een aantal geüniformeerden aan de sectievergaderingen wilde deelnemen, Goossenaerts zou hen de deur hebben gewezen. Zie M. HANDT, *Dr. J. Goossenaerts, 1882-1963: getuigenissen en studies*, Gent, 1973, pp. 14 en 71. Daarbij dient rekening te worden gehouden met het feit dat de publicatie in opdracht van de Stichting Dr. Jozef Goossenaerts totstandkwam. De stukken van zowel A. de Bruyne als M. Grypdonck verdedigen expliciet de houding van Goossenaerts in de jaren 1940. Meermaals vertonen zij een ‘vergoelkend’ karakter.

61. J. GOOSSENAERTS, Een terugblik, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 7, 1942, nr. 6, kol. 121-124; AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 14 januari 1944.

62. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brieven van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 25 februari en 20 juni 1942; PAT: Aanstellingsbrieven en Wedderegelingen, 22 december 1951.

Over papierschaarste en accommodatie: “werk voort!”

In mei 1943 besliste de militaire bevelhebber van België en Noord-Frankrijk, Von Falkenhausen, dat alle dagbladen, weekbladen en tijdschriften de toelating moesten vragen om nog verder te verschijnen. Von Falkenhausen riep papierschaarste in om zijn beslissing te motiveren. *Wetenschappelijke Tijdingen* hoefde evenwel niets te vrezen, de Vereniging voor Wetenschap had nog een papiervoorraad tot eind 1943. De toelating om verder te verschijnen bleek geen probleem, tot op 16 augustus 1943 de Propaganda-Abteilung Belgen de vereniging verplichtte “*den Wortlaut des Textes, mit welchen Sie den Lesern der Zeitschrift die Einstellung mitteilen, [...] vor Drucklegung einzureichen*”. Als reden wordt een noodzakelijke “*Konzentration der Zeitschriftenpresse durch die kriegsbedingten Papiermangel*” aangehaald.⁶³

Goossenaerts consulteerde de belangrijkste leden van de Vereniging, waaronder Tieleman, om een strategie af te spreken. Een kleine maand na de beslissing van de Propaganda-Abteilung tekende Goossenaerts protest aan. Daarbij begreep hij niet waarom papierschaarste werd ingeroepen om *Wetenschappelijke Tijdingen* stop te zetten als “*er intussen wel papier is voor een paar splinternieuwe dagbladen en voor een haast even en omvangrijk weekblad*”. Goossenaerts was niet van plan zo maar in te binden en liet de Propaganda-Abteilung weten dat ook de abonnees, “*om voldoende eerlijk te blijven tegenover onszelfen de waarheid niet gewoon de nek te breken*”, op de hoogte werden gebracht. Bovendien dreigde hij ermee geen Wetenschappelijke Congressen te organiseren in 1944.⁶⁴ Ook Duits cultuurreferent bij het Militair Bestuur Franz Petri (1903-1993) werd ingeschakeld. Hij regelde een afspraak met Sonderführer Schröder, referent inzake tijdschriften bij de Propaganda Abteilung, en liet Goossenaerts weten dat de toon van zijn brief de afdeling “*hat befremdet*”.⁶⁵ Volgens Goossenaerts zat Schröder verveeld met de hele zaak, hij raakte zelfs geïrriteerd toen de voorzitter van de Vereniging voor Wetenschap vond dat “*wij aldoor korrekt zijn geweest, en dat Gij toch beter zijt met korrekte mensen dan met slaven of met knechts, wij hebben aldoor gedaan of het geen oorlog was*”.⁶⁶ Hiermee schakelde Goossenaerts zich volledig in in een ‘politiek van het minste kwaad’ tegenover de Duitse bezetter. Het ultieme doel was uiteraard het garanderen van de verschijning van *Wetenschappelijke Tijdingen* en ook het normaal laten

63. BUG, Hs. 3338: Brief van de Propaganda-Abteilung aan de Vereniging voor Wetenschap, 16 augustus 1943.

64. BUG, Hs. 3338: Brief van J. Goossenaerts aan de Propaganda-Abteilung, 24 september 1943.

65. BUG, Hs. 3338: Brief van F. Petri aan J. Goossenaerts, 28 september 1943.

66. BUG, Hs. 3338: Verslag van het onderhoud met Schröder, Propaganda-Abteilung Brussel, 16 oktober 1943. Goossenaerts stelde onmiddellijk na het onderhoud een verslag op. Gezien zijn betrokkenheid dient het document met de nodige omzichtigheid te worden behandeld.

plaatsvinden van de tweejaarlijkse congressen. Het gevolg was dat de Vereniging voor Wetenschap, aangezien ze de bezettingstijd als normaal aanvaardde, bereid was met de bezetter te onderhandelen en aan zijn eisen te voldoen om het gestelde doel te bereiken. Toch had de onderhandelingspoging van Goossenaerts weinig effect. In mei 1944 verscheen het laatste nummer van *Wetenschappelijke Tijdingen*: “Ondanks alle beloften en alle aandringen van onzentwege, kregen wij nl. sedert onze schorsing in Juli-Aug. ’43 geen snipper papier. Tot in betere dagen dan. Tot onze verkleefde medewerkers zeggen wij ondanks de ongunst der tijden: werk voort! Wij doen het ook.”⁶⁷

Na de bevrijding in september 1944 bleef Tieleman sukkelen met zijn zwakke gezondheid, bovendien werd hij administratief vervolgd wegens collaboratie. Begin november 1945 werd hij geplaagd door “*pijn in lenden en rug, ik sukkel naar school*”. Hij kon niet anders dan sceptisch zijn over het organiseren van de Wetenschappelijke Congressen in 1946.⁶⁸ Bij besluit van 12 december 1945 door de regent kreeg Tieleman alsnog een straf voor zijn VNV-lidmaatschap, “*twee maand achteruitstelling van wedde*”.⁶⁹ Eind 1946 was Tieleman nog betrokken bij de stichting van het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland. Hij investeerde opnieuw heel veel tijd en energie om het gezelschap van de grond te krijgen. Maar Tieleman werd nooit opnieuw de oude, vooral het overlijden van zijn zoon Jan had diepe sporen nagelaten. In februari 1951 was hij geheel uitgeput en werd op wachtgeld geplaatst. Hij werkte nog aan een nieuw jaarboek van het Heemkundig Genootschap maar verzwakte zienderogen.⁷⁰ Op woensdag 3 oktober 1951 stierf Edmond Tieleman, nauwelijks 49 jaar oud.

67. Bericht, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 9, 1944, nr. 5, kol. 100.

68. AMVC-Letterenhuis, Fonds E. Tieleman, T323: Brief van E. Tieleman aan J. Goossenaerts, 5 november 1945.

69. Dr. Edmond Tieleman, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 11, 1951, nr. 2, kol. 319-320.

70. F. BASTIAEN, *Geschiedenis schrijven in het Meetjesland*, in: *Appeltjes van het Meetjesland. Jaarboek van het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland*, Maldegem, 2000, pp. 25-96.